

Temanotat

Somalia: Media og journalistikk

LANDINFO

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

© Landinfo 2018

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentingsreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivaretatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

SUMMARY

69 Somali journalists have been killed since 1992. Due to the danger of being exposed to sanctions from both the government and al-Shabaab, Somali journalists and publishers conduct self-censorship on certain controversial issues. This particularly concerns security, corruption and regional issues. However, the death toll is more than halved since 2012, and the decline is probably linked to increased security awareness among many journalists. Some might even have become more reluctant to publish cases that might provoke powerful opponents.

Press freedom is guaranteed in the constitution, and the controversial media law introduced in January 2016, was amended in 2017 due to strong criticism. However, the revised law could still limit the freedom of the press. According to the World Press Freedom Index by Reporters Without Borders, Somalia is ranked as 167 out of 180 countries.

SAMMENDRAG

Både de føderale og lokale myndighetene utsetter journalister for press, trakassering og fengslinger, og 69 somaliske journalister er drept siden 1992. Men dødstallene er mer enn halvert siden 2012, og nedgangen henger sannsynligvis sammen med at journalistene er blitt mer sikkerhetsbevisste. Man kan selvsagt heller ikke se bort fra at enkelte har blitt mer tilbakeholdne med å publisere saker som kan provosere farlige motstandere. Pressefriheten er garantert i grunnloven, og den kontroversielle medieloven som ble introdusert i januar 2016, ble revidert i 2017 på grunn av sterk kritikk i inn- og utland. Selv med endringene kan den trolig fortsatt begrense pressefriheten. Somalia er rangert på 167. plass av i alt 180 land på Reportere uten grensers pressefrihetsindeks.

INNHold

1. Innledning	6
2. Pressefrihet og ytringsrom	6
2.1 Lovverk og ytringsrom i praksis.....	6
2.2 Kritisk rapportering og korrupsjon	7
2.3 Somaliske medier	8
2.3.1 Radiostasjoner	8
2.3.2 TV8	
2.3.3 Nettaviser, internettkafeer og sosiale medier	9
2.3.4 Telefoni og mobilbruk.....	10
2.3.5 Papiraviser	10
3. Journalistmiljøet	10
3.1 Journalistutdanningen.....	11
3.2 Lønn.....	11
3.3 Journalistorganisasjoner	12
4. Vold og trusler	12
4.1 Hvem står bak volden og truslene?.....	12
4.2 Nyhetsformidling og bruk av sosiale medier i al-Shabaab-områder	13
4.3 Nyhetsformidling og bruk av sosiale medier utenfor al-Shabaabs innflytelsessfære	13
4.3.1 Hvilke nyhetssaker kan føre til vold og andre reaksjoner?	13
4.3.2 Hvordan beskytter journalister seg mot vold og trusler?	14
5. Somaliland (Nordvest-Somalia)	15
6. Referanser	16

1. INNLEDNING

Notatet er en revidert og oppdatert versjon av temanotatet av samme navn fra 8. mars 2016, og redegjør for det somaliske medielandskapet, lovverket, hvilket ytringsrom journalister har i praksis, og reaksjoner de kan utsettes for dersom de bryter rammene for dette ytringsrommet. Notatet gir ikke et fullstendig bilde av situasjonen for media og journalister i alle deler av Somalia, inkludert i utbryterrepublikken Somaliland som omtales i avsnitt 5, men det tar for seg temaer som er særlig relevante for utlendingsforvaltningen. Det har vært en betydelig vekst i somaliske nettaviser i løpet av det siste tiåret, men notatet tar heller ikke sikte på å gi en oversikt over disse fordi antallet er stort, mange er døgnfluer og det er dessuten ofte uklart hvem som står bak de ulike nettstedene. Notatet er basert på offentlig tilgjengelig informasjon og kommunikasjon med lokale journalister. De lokale kildene er av sikkerhetsmessige grunner anonymiserte.

2. PRESSEFRIHET OG YTRINGSROM

2.1 LOVVERK OG YTRINGSROM I PRAKSIS

Den provisoriske somaliske grunnloven fra 2012 slår fast i artikkel 18, første og annet ledd, at:

Every person has the right to have and express their opinions and to receive and impart their opinion, information and ideas in any way.

Freedom of expression includes freedom of speech, and freedom of the media, including all forms of electronic and web-based media.

9. januar 2016 vedtok imidlertid de føderale myndighetene en ny, kontroversiell medielov som ifølge de fleste observatørene kunne begrense ytringsfriheten, og som ifølge enkelte også ville være i strid med internasjonale demokratiske standarder (BBC 2016; NUSOJ 2015). Loven trådte imidlertid ikke i kraft, og i juli 2017 ble et revidert lovforslag vedtatt av regjeringen (Bader 2017; Mumo 2017). Det reviderte forslaget fjernet blant annet kravet til universitetsutdanning i journalistikk, og bøtene for brudd på loven er redusert.¹

I sin opprinnelige form (lovteksten er foreløpig ikke oversatt til engelsk) krevde loven at alle mediehus og aviser skal registreres for å få en avgiftsbelagt årlig lisens (Koronto 2016; Shabelle News 2016). Dette er i og for seg ikke unikt for Somalia (kringkastingsloven i Norge fastslår for eksempel at andre enn NRK må ha konsesjon for å drive kringkasting)

Krav til journalistutdanning er i de aller fleste land et spørsmål som er overlatt redaktørene og eierne, og en slik regulering av journalistyrket – og mediene – kan begrense pressefriheten. Det er liten tvil om at kvaliteten på mye av det som formidles i somaliske medier, har svakheter. Injurier, feilinformasjon, sladder og propaganda flourer, og det finnes ingen Vær varsom-plakat eller allmenne presseetiske retnings-

¹ Lovteksten er ikke tilgjengelig på internett, og Landinfo baserer seg derfor kun på pressedekningen og informasjon fra HRW (Bader 2017) samt CPJ (2018a). Lovforslaget er foreløpig ikke behandlet i parlamentet.

linjer (Dahir 2015). Ett av myndighetenes argumenter for innføringen av loven, var da også at man ønsket å heve standarden på journalistikken. Lovforslaget gir også adgang til å straffeforfølge journalister og mediehus, og de som dømmes for brudd på loven, kan ilegges bøter fra 500 til 1500 amerikanske dollar (tilsvarende mellom 4500 og 12 000 norske kroner). Den somaliske journalistunionen, NUSOJ, peker også på at loven blant annet forbyr rapportering som kan innebære «opptrapping av fiendtlighet» og «nyheter som formidler ekstremisme». Dette er vage formuleringer som åpner for tolkninger som kan begrense nyhetsformidlingen.

Begrensninger på pressefriheten og utfordringer for journalister omtales også i rapporten til U.S. Department of State (2017, s. 16–19).

Både direkte og indirekte press, og sanksjoner fra både myndigheter, al- Shabaab og privatpersoner, er grunner til at journalister og redaktører i stor grad utøver selvsensur.

Utsagnet fra en journalist i Kismayo (som gjengitt i HRW 2016, s. 53) illustrerer dette:

Suppose if two militias fought in the town and there is a casualty, we can't do any story out of it. If a technical vehicle collides with a civilian vehicle and there is civilian casualty, we can't report it. If the Jubaland administration militia kills innocent civilians in town we can't pick it. Even I can't pick a story about the hygiene of the town. Self-censorship is must otherwise the attacks would increase. If you tell the truth you die for it.

De aller fleste journalister som arbeider i nettbaserte/trykte medier, benytter pseudonym for å unngå gjenkjennelse og eventuelle reaksjoner (lokal kilde i Mogadishu, e-post 14. september 2015).

Freedom House vurderer pressefriheten i ulike land på bakgrunn av en internasjonal standard der de blant annet ser på press fra statlige og ikke-statlige aktører, lovverk og finansiering. De gir Somalia en skår på 79 (på en skala der 1 er helt fritt, og 100 er ikke fritt), og konkluderer at det ikke er generell pressefrihet i Somalia (Freedom House 2018). Journalister uten grenser plasserer Somalia på 167. plass av 180 land i sin pressefrihetsindeks for 2017 (RSF 2018).

2.2 KRITISK RAPPORTERING OG KORRUPSJON

Eierforholdene påvirker trolig også både profilen og innholdet på det som publiseres, og i denne sammenhengen er klantilhørighet og klanlojalitet et viktig moment. Klanens betydning i det somaliske samfunnet gjenspeiles også i mediene, som er etablert og organisert langs klanlinjer. Rapporteringen preges av det, og de ulike nettavisene og radiostasjonene kringkaster og ivaretar egen klans interesser. Nyhetsbildet som formidles, er ofte ensidig (Gaas, Hansen & Berry 2012; HRW 2016).

Korrupsjon og bestikkelser begrenser også den kritiske rapporteringen og pressens troverdighet. Stiftelsen Free Press Unlimited beskriver situasjonen på følgende måte:

A journalist is interviewing a politician or businessman. At the end, the interviewee offers the reporter an envelope full of money. And if he doesn't, the reporter asks for one himself. In Somalia, this practice has a name: Sharuur. And virtually every journalist takes part in it. The result: nearly all media reports in the country are biased and distorted. After all, you don't bite the hand that feeds you. This means that people in Somalia have next to no access to reliable and factual information (Free Press Unlimited u.å.).

Den nye medieloven kan bidra til visse positive endringer med tanke på presseetikk og metodikk, men hovedutfordringene henger nøye sammen med samfunnsforhold som det tar lang tid å endre.

2.3 SOMALISKE MEDIER

Radio er det viktigste massemediet i Somalia. Det skyldes ikke bare fattigdom og utbredt analfabetisme, men også at muntlig overlevering har dype røtter i befolkningen (HRW 2016). De første radiosendingene begynte i 1945 i regi av den britiske koloniadministrasjonen. Under Siad Barre-regimet (1969–1991) var mediene statskontrollerte. Den viktigste radiostasjonen, Radio Mogadishu, formidlet hovedsakelig propaganda, selv om enkelte også har hevdet at den bidro til å forme en nasjonal identitet, og spilte en rolle i prosessen med å bygge en nasjonalstat. Etter Barre-regimets fall vokste det frem en rekke private radiostasjoner flere steder i landet, og det har satt sitt preg på både det politiske og sosiale landskapet i Somalia.

Dagens somaliske medielandskap består av både lokale radio- og TV-stasjoner, og stasjoner i utlandet, i tillegg til ikke-somaliske stasjoner som blant annet BBC Somali Service og Voice of America (VOA). De to sistnevnte nyter stor respekt blant somaliere i både inn- og utland, og blir ansett som troverdige nyhetsformidlere, selv om enkelte mener at VOA Somali Service har mer dyptpløyende analyser og bedre programmer enn BBC (e-post lokal kilde (A), 14. september 2015).

2.3.1 Radiostasjoner

Radio Mogadishu er landets eneste statlige radiostasjon og ble etablert i kolonitiden. Den ble stengt da borgerkrigen brøt ut i 1991, og ble først gjenåpnet på begynnelsen av 2000-tallet. Stasjonen har også et nettsted ved samme navn. Radio Mogadishu er samlokalisert med den statlige TV-kanalen Somali National TV, og har til sammen 126 ansatte, hvorav 40 kvinner (AU/UN IST u.å.).

Per desember 2016 var det anslagsvis 58 radiostasjoner i hele landet,² inkludert internasjonale stasjoner (CIPESA 2016). De aller fleste sender over FM-båndet, og prisen på FM-mottakere/radioer er lav, og de kan dessuten bygges inn i mobiltelefoner. Det gjør radiosendinger tilgjengelig for svært mange. Strømmetjenester over nettet har også blitt vanlig, og gjør de lokale radiostasjonene tilgjengelige også for somaliere i diasporaen.

Enkelte stasjoner er døgnfluer, andre er svært populære og har mange lyttere. Stasjoner som Radio Shabelle, Radio Kulmiye, Bar-Kulan, den statseide Radio Mogadishu, Dalsan og Goobjoog har i dag en relativt stor lytterskare (AU/UN 2013).

Al-Shabaab drev i mars 2013 syv radiostasjoner i ulike deler av Somalia, den mest kjente er Radio Andalus. En av senderne deres ble beslaglagt i februar 2018 (Khalif 2018). Hvor i landet dette skjedde, er ikke kjent.

2.3.2 TV

Somali National Television (SNTV) er den eneste nasjonale, statseide TV-kanalen. Den sender via bakkestasjoner, satellitt og internett, og kan derfor ses både i og utenfor

² Ifølge informasjon fra 2013 var antallet radiostasjoner den gangen 93. Nedgangen kan skyldes at mange av stasjonene var og er døgnfluer.

Somalia. I Puntland sender Puntland TV and Radio fra Garowe. I tillegg finnes flere ulike private TV-kanaler både i hovedstaden og i Somaliland.

Utviklingen av satellitt-TV, parabol-antennor og nettbaserte løsninger har gjort fjernsyn tilgjengelig for et stadig større publikum, men det er likevel begrenset til dem som har elektrisitetsforsyning, kabelforbindelse og økonomi til innkjøp av utstyr og leie av programpakker og tjenester. Det er dermed i første rekke folk i hovedstaden og andre større byer som kan ta i bruk dette mediet (HRW 2016).

Felles for TV-sendingene er at de inneholder underholdning, musikk, nyheter, debatter og reklameinnslag, med andre ord ganske likt hva vi er vant til fra våre hjemlige medier, men kvaliteten på form og innhold er i mange tilfeller lav.

2.3.3 Nettaviser, internettkafeer og sosiale medier

Nettavisene appellerer i første rekke til byfolk som enten har nettilgang hjemme eller har råd til å bruke nettkafeene. Veksten i antallet internett-kafeer og bruken av sosiale medier som Facebook, har vært voldsom etter at al-Shabaab trakk seg ut av hovedstaden høsten 2011. Per desember 2017 var det mer enn 1 200 000 internett-brukere og 1 100 000 Facebook-brukere i Somalia, takket være bruken av smart-telefoner og deling av datamaskiner (ITU 2018).³

Det har primært vært den yngre generasjonen i urbane områder som har hatt tilgang til internett, men ifølge en lokal ressursperson i Mogadishu er det i dag nettilgang i mesteparten av landet til en overkommelig pris. Både 3G og 4G mobilt bredbånd så vel som ADSL, er relativt vanlig (kilde J, møte i Mogadishu 27. september 2017). Lokale representanter for en internasjonal organisasjon som arbeider i Sør-Somalia, påpekte imidlertid at internett kun er tilgjengelig i distriktsbyer (kilde A, møte i Nairobi 25. september 2017).

Nettabonnementer for privatpersoner varierer i dag mellom 10 og 100 amerikanske dollar, ca. 90–900 kroner, i måneden, og for det største beløpet kan en få opptil 90GB til bruk i en firemåneders periode (kilde G, møte i Mogadishu 26. september 2017).

Selv om prisene har gått ned i takt med utbygging av tilbud, er dette likevel beløp som ekskluderer svært mange fra å ha et eget abonnement. Løsningen kan for enkelte derfor være å oppsøke hotell og restauranter som har gratis Wi-Fi for gjestene.

Hoteller, kafeer og større virksomheter bruker fibernett og har dermed god nettkapasitet og hastighet. For store virksomheter varierer kostnadene fra 300 til 3000 amerikanske dollar, det vil si mellom 2700 og 27 000 kroner i måneden avhengig av behov og abonnement.

De store telekommunikasjonsselskapene er Hormuud⁴, Somnet, Somalia Optical Network (SON), Somali Wireless, Sahal Internet Company og DALKOM. Enkelte av disse tilbyr små, bærbare trådløse rutere til kundene, og dette er den vanligste nettløsningen i Sør-Somalia.

³ Denne statistikken tar utgangspunkt i et innbyggertall på 15 millioner. Det har imidlertid ikke vært folketelling i landet på mer enn førti år, og tallene som brukes, er kun estimater.

⁴ Hormuud opererer i alle deler av landet, inkludert i al-Shabaab-dominerte områder.

De vanligste internett-abonnementene er:

- Hormuud Mifi er en on-the-go web surfetjeneste som gir deg mulighet til å være på nett overalt, takket være en bærbar trådløs ruter som man kan koble mot smarttelefon, iPad og bærbar datamaskin med 4G hastighet.
- SOMNET MIFI. En tilsvarende tjeneste, og prisen for 6 GB hos begge leverandører er 10 amerikanske dollar som tilsvarer ca. 90 norske kroner.

2.3.4 Telefoni og mobilbruk

Det er bred enighet blant Landinfos samtalepartnere i og utenfor Somalia at mobiltelefoner er svært utbredt i hele landet, inkludert i al-Shabaab-dominerte områder, selv om bevegelsen har forbudt bruk av smarttelefoner. Det er billig å ringe: ca. åtte–ni norske kroner for fire minutter til hele verden (kilde A, møte i Nairobi 25. september 2017; kilde G, møte i Mogadishu 26. september 2017; kilde J, møte i Mogadishu 27. september 2017). Ifølge statistikk fra den internasjonale telekommunikasjonsunionen, ITU, var det i 2016 6,6 millioner mobilabonnemeter i Somalia, Statistikken bekrefter etter Landinfos syn at størstedelen av den voksne befolkningen har tilgang til telefoni.

2.3.5 Papiraviser

Skriftlige publikasjoner utgis primært i hovedstaden og enkelte andre større byer. Opplagstallene er lave, og dags-, ukes eller månedsutgavene når ut til en svært liten andel av befolkningen. Årsaken til de lave opplagstallene er først og fremst utbredt analfabetisme, fattigdom og distribusjonsproblemer. Per mars 2013 fantes det fem aviser i Mogadishu, to i Puntland og om lag ti i Somaliland. Den største somaliske avisen er Jamhurya som utgis i Hargeisa, Somaliland, og som har et opplag på 6000 (Gaas, Hansen & Berry 2012; AU/UN Media Observatory project 2014).

De følgende avisene, som utgis i hovedstaden, varierer i kvalitet og format:

- Hamar er privateid og utkommer ukentlig.
- Mogadishu Times er privateid og utkommer daglig. Avisen utkommer også som nettavis: www.mogtimes.com.
- Xog Doon er privateid og utkommer daglig.
- Xog Ogaal er privateid og utkommer daglig.
- Xushmo er privateid og utkommer månedlig.

3. JOURNALISTMILJØET

Utsagnet «In Somalia, anyone with a camera is a journalist», beskriver på mange måter miljøet og mediebildet (AU/UN IST u.å.). Det er lite gravende journalistikk, og både radiojournalistikken og nettavisene preges av lite analyse og bakgrunnskunnskap (lokal kilde (A) i Mogadishu, e-post 8. september 2015; Dahir 2015).

Ingen har oversikt over hvor mange journalister det finnes i landet, men NUSOJ hevder at det er 750, hvorav mer enn 500 er organisert i unionen (NUSOJ 2015). Til sammenligning har NJ (Norsk Journalistlag) 8000 medlemmer (Frydenlund 2017).

3.1 JOURNALISTUTDANNINGEN

Det reviderte lovforslaget fra juli 2017 stiller, i motsetning til den opprinnelige loven, ikke krav til formell utdanning for å få oppdrag eller ansettelse i somaliske medier. Redaksjonene eller eierne har ikke krevd at ansatte skal ha formell utdanning.

Inntil 2015 var mulighetene til å få en journalistutdanning i Somalia svært begrenset. Da åpnet et journalistakademi i Mogadishu, men studentene der uteksamineres ikke før i 2018 (Koronto 2016). Ettårige studier i journalistikk er heller ikke tilgjengelige i Somalia. De som arbeider i mediebransjen i dag, har stort sett lært underveis – «learning by doing» – eller for de heldige: fått opplæring via frivillige organisasjoner som har tilbudt dette.

Flere internasjonale organisasjoner støtter somaliske medieforetak og tilbyr kortere og lengre kurs i journalistikk. Men til tross for dette, er profesjonaliteten og kvaliteten på så vel utdanning som rapportering svært variabel. BBC Media Action, en uavhengig veldedighetsorganisasjon som baserer virksomheten sin på BBCs redaksjonelle standarder, er én av flere frivillige organisasjoner som tilbyr opplæring i mediearbeid i Somalia. I 2011 ble eksempelvis et tre-ukers kurs holdt i Hargeisa i Somaliland (lokal kilde (A) i Mogadishu, e-post 14. september 2015) i deres regi. Andre organisasjoner, som Internews, Relief International og Free Press Unlimited, holder også kurs i journalistikk og mediearbeid i ulike byer.

Free Press Unlimited har dessuten et opplæringscenter for journalister i Hargeisa, hvor de også lager tre ukentlige utgaver med nyheter og annet stoff i programmet Radio Hirad. Dette programmet sendes over 20 FM-stasjoner og ulike nettsider (Free Press Unlimited u.å.).

Relief International har drevet opplæring av journalister i Mogadishu og Garowe, og har også etablert et ressurs- og opplæringscenter for medier i Puntland. Senteret samarbeider med Universitetet i Nairobi.

Internews har hatt et Media for Peace-program (2014–2016), hvor de støttet lokale medier og lokale, frivillige organisasjoner. Programmet omfattet opplæring for journalister og fotografer. Opplæringen har også vært tilgjengelig i Mogadishu. Alle disse kursene og programmene i regi av de ulike organisasjonene er gratis for deltakerne, men utvalgskriteriene varierer. Til enkelte kurs kan alle søke, til andre må redaktør eller eier utpeke aktuelle søkere. Lengden på kursene varierer fra et par dager til to–tre måneder (lokal kilde (A) i Mogadishu, e-post, 15. september 2015).

3.2 LØNN

Human Rights Watch (2016, s. 18) peker på at de fleste somaliske journalistene tjener lite eller ingenting, og at medieeierne ofte baserer seg på frivillige som arbeider uten lønn.⁵ En lokal kilde i Mogadishu har opplyst til Landinfo at en journalist kan tjene anslagsvis 500–550 amerikanske dollar eller tilsvarende 4000–5000 kroner i måneden, dersom han eller hun er fast ansatt. Som frilanser derimot er lønnen helt avhengig av saken eller nyheten man skal selge, og hvem man får solgt til (lokal kilde (A), e-post, 8. september 2015). Hvor mange som er fast ansatt, og hvor mange som jobber frilans, har en ikke oversikt over. Det er med andre ord vanskelig å vurdere om dette er et

⁵ Bestiktelser, shuruur, kan nok være en ekstra inntektskilde for journalister med intervjuobjekter som ønsker en positiv vinkling på seg selv og budskapet sitt. Se for øvrig kapittel 2.2.

attraktivt yrke fordi lønn og inntjening trolig varierer. Ser en på antallet journalister, er det lite som tyder på at mange velger dette som levebrød.

3.3 JOURNALISTORGANISASJONER

Den nasjonale medieorganisasjonen National Union of Somali Journalists (NUSOJ) ble stiftet i 2002, og har hovedkvarteret sitt i bydelen Waberi i Mogadishu. Det finnes også en konkurrerende uavhengig medieorganisasjon: SIMHA, Somalia Independent Media Association, etablert i desember 2013, med 18 mediehus som medlemmer. Den har i likhet med NUSOJ hovedkvarteret sitt i Mogadishu, i bydelen Wadajiir (Wararka 2015). Somaliland Journalist Association (SOLJA) har sitt hovedkvarter i Hargeisa og organiserer journalister i utbryterrepublikken Somaliland (Nordvest-Somalia).

4. VOLD OG TRUSLER

Ifølge Committee to Protect Journalists er 69 somaliske journalister drept siden 1992. Majoriteten er drept i løpet av de siste elleve årene (CPJ 2018a). Halvparten av ofrene var radiojournalister, en fjerdedel redaktører, 29 % produsenter, 10 % fotografer og 2 % nettjournalister. Statistikken viser videre at 61 % av ofrene arbeidet i radiostasjoner, 46 % i TV, og 7 og 12 % i henholdsvis nettmedier og papirbaserte medier. 20 % av de drepte var frilansjournalister.

Ikke alle var ofre for målrettede attentat; i alt femten journalister er drept i kryssild, bombeeksplosjoner og/eller selvmordsaksjoner.

Dødstallene er mer enn halvert siden 2012. Da ble fjorten journalister drept, og tolv av drapene var trolig knyttet direkte til yrkesutøvelsen. I 2017 ble fire journalister drept, tre av dem i større selvmordsaksjoner og kun én i et målrettet attentat (NUSOJ 2018; CPJ 2018a). Nedgangen henger sannsynligvis sammen med at journalistene er blitt mer sikkerhetsbevisste. Man utøver selvsensur, og enkelte har blitt mer tilbakeholdne med å publisere saker som kan provosere farlige motstandere (HRW 2016).

Myndighetene i Mogadishu har også stengt ulike radiostasjoner, og de har lagt begrensninger på omtale av al-Shabaab. Våren 2015 påla eksempelvis sjefen for den somaliske etterretningen journalister å bruke forkortelsen UGUS, som oversatt fra somali står for «gruppen som ydmyker det somaliske folket», på al-Shabaab. Al-Shabaab responderte med at dette var en fornærmelse, og truet med å gi dem som brukte forkortelsen en «passende tilbakemelding» (Hiiraan Online 2015).

4.1 HVEM STÅR BAK VOLDEN OG TRUSLENE?

CPJ (2018a) forklarer i sin statistikk at i perioden fra 1992 til 2018 var politiske grupper mistenkt for å stå bak 75 % av drapene, kriminelle grupper var mistenkt for 8 % av drapene, og i 17 % av sakene hadde man ingen mistenkte. Organisasjonen definerer ikke hva som legges i betegnelsen «politiske grupper», men det er nærliggende at dette omfatter både al-Shabaab og myndighetstro personer og grupperinger.

4.2 NYHETSFORMIDLING OG BRUK AV SOSIALE MEDIER I AL-SHABAAB-OMRÅDER

Journalister arbeider også i områder som er kontrollert av al-Shabaab, men rammene er trange, og mulighetene er få for dem som ikke er en del av bevegelsens eget medieapparat: Enten må man holde svært lav profil og ikke vise at man er journalist – det innebærer at man benytter pseudonym eller at saker ikke krediteres navngitte journalister – ellers må man kun rapportere på al-Shabaabs premisser. Det innebærer at rapporteringen utvetydig tilkjenner støtte til bevegelsen, og at den er kritisk til de føderale myndighetene, for nøytralitet faller ikke i god jord hos bevegelsen. Dersom man bryter disse uskrevne reglene, kan man risikere å bli ansett som en spion eller myndighetssympatisør. Konsekvensen vil i slike tilfeller være dødsstraff (lokal kilde (A) i Mogadishu, e-post 15. september 2015).

En viktig grunn til at informasjonen fra disse områdene er svært begrenset, og forøvrig hovedsakelig gjengir hendelser eller saker som bevegelsen er tjent med, er etter alt å dømme frykten for svært alvorlige reaksjoner. Al-Shabaab har dessuten forbudt bruk av smarttelefoner i områdene de kontrollerer, og helt eller delvis stengt andre nyhetstjenere enn bevegelsens egne (Somalia Report 2012; Khalif 2013; Speri 2014).

Bevegelsen har helt siden 2007 bygget opp sin egen audio-visuelle medievirksomhet (Anzalone 2016). Radio Andalus, bevegelsens offisielle mediehus, hadde i 2013 seks stasjoner i Sør- og Sentral Somalia. Det er uklart hvor mange som driftes i dag. Innholdet i sendingene er nyheter/propaganda – og jihadi nasheeds – sanger som priser martyrskap og hellig krig. Ingen av disse stasjonene har kvinnelige journalister, i motsetning til mediehus utenfor bevegelsens kontrollsfære. I 2011 tok Al-Shabaab også i bruk Twitter (Somalia Report 2012).

4.3 NYHETSFORMIDLING OG BRUK AV SOSIALE MEDIER UTENFOR AL-SHABAABS INNFLYTELSESFÆRE

Selv i myndighetskontrollerte områder, inkludert hovedstaden, er journalistene, hvis mulig, varsomme med å avsløre sin identitet i reportasjer eller nyhetsrapportering. Én grunn er at al-Shabaab kan slå til mot sine motstandere de aller fleste steder. Men det er også en rekke eksempler på at myndighetene ikke bare har arrestert kritiske journalister, men også stengt radiostasjoner.

4.3.1 Hvilke nyhetssaker kan føre til vold og andre reaksjoner?

Myndighetene er vare for kritikk av blant annet korrupsjon, regionalpolitikk og utenrikspolitiske forhold. Det aller viktigste temaet er trolig sikkerhet, og myndighetene har ved flere anledninger gitt uttrykk for at uavhengige medier gir rom og spalteplass til al-Shabaab, og at de er negative i sin omtale av myndighetenes arbeid med sikkerhetsspørsmål (RFI 2015) Eksemplene på reaksjoner fra myndighetene er mange, deriblant arrestasjonen av radio-journalisten Sabir Abdulkadir Warsame 8. februar 2018 i Jubbaland. Arrestasjonen skjedde i etterkant av et intervju hvor han hadde fotografert en bil som transporterte trekull. Eksport av trekull er forbudt som et ledd i FN-sanksjonene mot landet (CPJ 2018b).

I forbindelse med president Farmajos besøk i Galkayo i januar 2018, ble flere journalister, deriblant en kvinne, arrestert og slått av politiet i forbindelse med organisering av protester mot presidenten (Horn Observer 2018).

I desember 2017 ble journalisten Abdishakur Abdullahi Ahmed arrestert i Jowhar, anklaget for å ha beriket seg på innsamlede midler til de etterlatte og ofrene etter bombekatastrofen i Mogadishu i oktober 2017. Han ble løslatt 8. januar 2018.

8. oktober 2015 ble to lokale journalister som arbeider for det London-baserte selskapet Universal TV, løslatt etter å ha vært fengslet av sikkerhetstjenesten i seks dager (NUSOJ 2016). Stasjonen ble stengt av sikkerhetstjenesten tidligere samme uke. Bakgrunnen for fengslingen av de to var ifølge RSF (2015) at journalistene hadde vært vertskap i et debattprogram hvor to parlamentarikere blant annet kritiserte regjeringens holdning til den etiopiske deltakelsen i AMISOM.

Avsløringer om voldtekt og overgrep begått av regjeringsoldater vinteren og høsten 2013, vakte også oppmerksomhet i somaliske medier. I februar 2013 ble en journalist og hans intervjuobjekt, en voldtatt kvinne, dømt til ett års fengsel for å ha «fornærmet statens institusjoner». Etter domfellelsen ble en journalist fra Kulmiye Radio, Daud Abdi Daud, arrestert da han protesterte i retten. Han ble løslatt etter en uke (HRW 2013). I november samme år ble både en journalist fra mediehuset Shabelle News, hans intervjuobjekt og direktøren for mediehuset arrestert (AFP 2013).

Det er heller ikke bare myndighetene og al-Shabaab som kan ønske å stikke kjepper i hjulene for pressen. Også private aktører, eksempelvis forretningsfolk og andre med makt og økonomiske interesser, kan reagere på avsløringer og anklager.

Men det er attentatforsøkene og drapene på journalister som i første rekke fører til frykt og tilbakeholdenhet, både i og utenfor al-Shabaab-kontrollerte områder. I desember 2015 ble journalisten Hindia Haji Mohamed drept av en bilbombe. Hun var produsent og reporter for Radio Mogadishu og Somali National TV.

Al-Shabaab påtok seg ansvaret for drapet på syvbarnsmoren og enken etter journalisten Liban Ali Nur, som ble drept i 2012. Al-Shabaab påtar seg ansvaret for enkelte attentat,⁶ mens det er høyst uklart hvem som står bak andre. Det er nærliggende å anta at andre aktører er ansvarlige for drapene bevegelsen ikke påtar seg ansvaret for. Det kan være personer med makt og økonomiske interesser som frykter avsløringer, eller personlige motsetningsforhold. Men all den tid gjerningspersonene ikke pågripes, og det gjelder i de aller fleste sakene, er det umulig å si med sikkerhet hvem som har ansvaret for alle attentatene.

4.3.2 Hvordan beskytter journalister seg mot vold og trusler?

Som nevnt i kapittel 2.1, utøver både journalister og redaktører i stor grad selvsensur. Dessuten vil de aller fleste som arbeider i nettbaserte/trykte medier, benytte pseudonym for å unngå gjenkjennelse og eventuelle reaksjoner (lokal kilde (A) i Mogadishu, e-post 14. september 2015; HRW 2016). Det er også eksempler på at journalister og redaktører i perioder har søkt tilflukt i redaksjonen. Men det var trolig mest vanlig i 2012 da angrep på journalister, og ikke minst ansatte i Shabelle Media, var svært utbredt. Ifølge en lokal kilde i Mogadishu er det i dag ikke et entydig mønster: Enkelte overnatter på hotell, andre drar hjem (lokal kilde (D), samtale i Mogadishu 26. september 2017). Det er også eksempler på at journalister som i 2012 og 2013 følte seg truet, og derfor forlot landet, senere har reist hjem.

⁶ I mars 2016 ble en journalist som arbeidet for al-Shabaabs radiostasjon al-Andalus, dømt til døden av en militærdomstol i Mogadishu for drap og medvirkning til drap på fem journalister (HRW 2016, s. 57).

5. SOMALILAND (NORDVEST-SOMALIA)

Somaliland erklærte sin uavhengighet i mai 1991, men har ikke oppnådd internasjonal anerkjennelse. Det er likevel hensiktsmessig å beskrive media og journalistikk i området løst fra situasjonen i andre deler av Somalia. Det er dessuten i tråd med praksis i en rekke internasjonale organisasjoner. Organisasjonen Freedom House (2018) betegner pressefriheten i Somaliland som begrenset, og gir området en skår på 53 (delvis fri), i motsetning til det øvrige Somalia som gis en skår på 79 (ufritt).

Områdets grunnlov garanterer pressefriheten. Selv om presseloven fra 2004 ikke kriminaliserer æreskrenkelser, har myndighetene ved flere anledninger tiltalt journalister for æreskrenkelser i medhold av straffeloven. Denne begrunnelsen er også benyttet for å stenge flere mediehus, deriblant Haatuf Media Network, Universal TV og Somaliland Times.⁷

I en del av sakene er rapporteringen åpenbart preget av korrupsjonsanklager mot fremtredende myndighetspersoner, og ikke æreskrenkelser. Eksempler på dette er fengslingen av både formannen og sjefredaktøren av Haatuf Media Network i mai 2014. Begge ble tiltalt for å ha publisert falske opplysninger og for å ha fornærmet offentlige personer i en artikkelserie om korrupsjon i departementene. Etter dommer på henholdsvis tre og fire år, ble begge benådet av presidenten og løslatt etter to måneders soning (Freedom House 2016). Journalister, og folk som ytrer seg på sosiale medier om en gjenforening med det øvrige Somalia, risikerer også fengsling (Mgoth 2018). Arrestasjonen av lederen for Universal TVs Hargeisa-avdeling i februar 2018 er trolig et eksempel på manglende toleranse for kritikk av politiets opptreden i lokale konflikter (CPJ 2018c). Men mangel på presseetikk, æreskrenkelser og sladder er også en del av mediebildet i Somaliland (Allison 2015; HRW 2016).

Drap på journalister er ikke vanlig, og kun ett drap er rapportert i løpet av de siste tyve årene. 23. oktober 2012 ble korrespondenten for Universal TV i Las Anod, skutt og drept av ukjente gjerningspersoner. Bakgrunnen for drapet er ikke kjent (CPJ 2018a.). Men mer enn 30 journalister har vært fengslet i kortere perioder de senere årene (Allison 2015; CPJ 2018a).

Antallet papiraviser i området er variabelt, men en regner med at anslagsvis ti publikasjoner utkommer regelmessig. Opplagstallene er lave på grunn av høy papirpris og manglende leseferdigheter hos store deler av befolkningen. Radio er derfor det foretrukne mediet for folk flest, og den regjeringside stasjonen Radio Hargeisa er den eneste stasjonen med base i Somaliland. Det finnes i tillegg to nettbaserte radio- og nyhetsnettsider (AU/UN 2014). BBC er også tilgjengelig. Myndighetene i Somaliland tillater ikke etablering av andre, private FM-stasjoner.

Det er én myndighetseid TV-kanal, Somaliland National Television, (SLNTV), men flere somalispråklige satellitt- og nettbaserte fjernsynskanaler, deriblant HornCable TV og Universal TV, som myndighetene stengte på ubestemt tid i februar 2014.

⁷ Mediehuset Haatuf publiserte en dagsavis og den engelskspråklige ukeavisen Somaliland Times. Per 2016 var disse fortsatt stengt (Somalilandinform 2016), og det er ikke informasjon om at de er gjenåpnet. Bakgrunnen for stengningen var ifølge eieren korrupsjonsanklagene de rettet mot den daværende energiministeren og ambassadøren til UAE, De forente arabiske emirater.

6. REFERANSER

Skriftlige kilder

- AFP, dvs. Agence France Presse (2013, 27. november). UN warns Somalia after alleged rape victim, journalists arrested. *Arab news*. Tilgjengelig fra <http://www.arabnews.com/news/480856> [lastet ned 4. april 2018]
- Allison, S. (2015, 8. april). Somalia: *Think Again - Somaliland and the Trouble With a Free Press*. Pretoria: Institute for Security Studies. Tilgjengelig fra <https://www.issafrica.org/iss-today/think-again-somaliland-and-the-trouble-with-a-free-press> [lastet ned 4. april 2018]
- Anzalone, C. (2016). *Continuity and Change*. [s.l.]: HateSpeech International. Tilgjengelig fra <https://www.hate-speech.org/wp-content/uploads/2016/11/shababreport.pdf> [lastet ned 4. april 2018]
- AU/UN Media Observatory project (2014, april). *Media Mapping Briefing Note. Somali Media Mapping*. [s.l.]: AU/UN Media Observatory project. Tilgjengelig fra http://somalimedia.so/wp-content/uploads/2014/05/2014_05_01_Somali-Media-Mapping-Report.pdf [lastet ned 4. april 2018]
- AU/UN IST (u.å.). *A view into Somali media today. Somali Media Mapping*. [s.l.]: AU/UN IST. Tilgjengelig fra <http://somalimedia.so/blog/view-media-somalia/> [lastet ned 4. april 2018]
- Bader, L. (2017, 18. juli). *Review of Somalia's Media Law Falls Short*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2017/07/18/review-somalias-media-law-falls-short> [lastet ned 4. mars 2018]
- CIPESA (2016, desember). *State of Internet Freedom in Somalia*. Kampala: CIPESA. Tilgjengelig fra https://cipesa.org/?wpfb_dl=243 [lastet ned 4. april 2018]
- CPJ, dvs. Committee to Protect Journalists (2018a). *Journalists Killed in Somalia between 1992 and 2018*. New York: CPJ. Tilgjengelig fra https://cpj.org/data/killed/africa/somalia/?status=Killed&type%5B%5D=Journalist&cc_fips%5B%5D=SO&start_year=1992&end_year=2018&group_by=year [lastet ned 4. april 2018]
- CPJ (2018b, 9. februar). Somali journalist arrested, held without charge. *CPJ*. Tilgjengelig fra <https://cpj.org/2018/02/somali-journalist-arrested-held-without-charge.php> [lastet ned 4. april 2018]
- CPJ (2018c, 21. februar). Somaliland journalist detained without charge. *CPJ*. Tilgjengelig fra <https://cpj.org/2018/02/somaliland-journalist-detained-without-charge.php> [lastet ned 4. april 2018]
- Dahir, A.M. (2015, 29. mai). How lack of creativity and unethical journalism is killing the Somali media. *Sahan Journal*. Tilgjengelig fra <http://sahanjournal.com/somali-media/#.Ve1jzSsUbg> [lastet ned 4. april 2018]
- Draft Constitution (2012, 12. juni). *Draft Constitution*. Somalia Newsroom. Tilgjengelig fra <https://somalianews.files.wordpress.com/2012/07/120708-harmonized-draft-constitution-english-tran-incl-errata-changes.pdf> [lastet ned 12. april 2018]
- Freedom House (2016). *Freedom of The Press 2015*. Washington D.C.: Freedom House. Tilgjengelig fra <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/somalia> [lastet ned 4. april 2018]
- Freedom House (2018). *Freedom of the Press 2017*. Washington D.C.: Freedom House. Tilgjengelig fra <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2017/somalia> [lastet ned 4. april 2018]
- Free Press Unlimited (u.å.). Training in independent journalism in Somalia. Amsterdam: *Free Press Unlimited*. Tilgjengelig fra <https://freepressunlimited.org/en/projects/independent-reporting-in-somalia-its-possible-maybe> [lastet ned 4. april 2018]

- Frydenlund, T. (2018, 17. januar). *8019 NJ-ere ved utgangen av 2017*. Norsk Journalistlag. Tilgjengelig fra https://www.nj.no/no/Om_NJ/Medlemsstatistikk/8019+NJ-ere+ved+utgangen+av+2017.d25-SwRfU05.ips [lastet ned 6. april 2018]
- Gaas, M.H., Hansen, S.J., & Berry, D. (2012, mars). *Mapping the Somali media: an overview*. Ås: Department of International Environment and development Studies Noragric. Tilgjengelig fra http://www.umb.no/statisk/noragric/publications/reports/noragric_report_no_65cover.pdf [lastet ned 4. april 2018]
- Horn Observer (2018, 15. januar). Somalia: Journalists Beaten, Harassed and arrested in Galkayo during Somali President visit. *Horn Observer*. Tilgjengelig fra <http://hornobserver.com/articles/732/Somalia-Journalists-Beaten-Harassed-and-arrested-in-Galkayo-During-Somali-President-Visit> [lastet ned 4. april 2018]
- Hiiraan online (2015, 7. mai). Somalia's govt changed al-Shaabab's name as UGUS. *Hiiraan online*. Tilgjengelig fra http://hiiraan.com/news4/2015/May/99482/somalia_s_govt_changed_al_shaabab_s_name_as_ugus.aspx [lastet ned 4. april 2018]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2016, 3. mai). «Like fish in Poisonous Water». *Attacks on Media Freedom in Somalia*. New York: HRW. Tilgjengelig fra https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/somalia0516web_1.pdf [lastet ned 4. april 2018]
- HRW (2013, 11. februar). *Somalia: Second Journalist detained Without Charge*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2013/02/11/somalia-second-journalist-detained-without-charge> [lastet ned 4. april 2018]
- ITU, dvs. International Telecommunications Union (2018, 4. januar). *ICT Fact and Figures 2017*. Genève: ITU. Tilgjengelig fra <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx> [lastet ned 4. april 2018]
- Khalif, A. (2018, 20. februar). Somali forces seize Al-Shabaab broadcaster. *The EastAfrican*. Tilgjengelig fra <http://www.theeastafrican.co.ke/news/Somali-forces-seize-Shabaab-broadcaster/2558-4313128-6i7lt5/index.html> [lastet ned 4. april 2018]
- Khalif, A. (2013, 16. november). Somalia's Shabaab militants ban residents from using smartphones. *Daily Nation*. Tilgjengelig fra <http://www.nation.co.ke/news/africa/Shabaab-militants-ban-use-of-smartphones/-/1066/2075904/-/lab362/-/index.html> [lastet ned 4. april 2018]
- Koronto, A. (2016, 14. januar). Back to school for Somalia's journalists? *BBC*. Tilgjengelig fra <http://www.bbc.com/news/world-africa-35303220> [lastet ned 4. april 2018]
- Mgoth (2018, 3. februar). Somaliland: Human Rights Centre calls on the government to release jailed poet. *Somaliland Press*. Tilgjengelig fra <http://www.somalilandpress.com/somaliland-human-rights-centre-calls-on-the-government-to-release-jailed-poet/> [lastet ned 4. april 2018]
- Mumo, M. (2017, 2. august). *Q & A: Somali editor says efforts to make media law less restrictive don't go far enough*. New York: CPJ. Tilgjengelig fra <https://cpj.org/blog/2017/08/qa-somali-editor-says-efforts-to-make-media-law-le.php> [lastet ned 4. april 2018]
- NUSOJ, dvs. National Union of Somali Journalists (2018). *Annual Report 2017*. Mogadishu: National Union of Somali Journalists.
[Rapporten er ikke lenger elektronisk tilgjengelig.]
- NUSOJ (2016). *Annual report 2015*. Mogadishu: National Union of Somali Journalists. Tilgjengelig fra http://www.nusoj.org/wp-content/uploads/2016/01/Nusoj-Report-Jan-2015_v3.pdf [lastet ned 4. april 2018]
- NUSOJ. (2015, 29. desember). *Parliament passes Media Bill threatens Media Freedom in Somalia*. Mogadishu: National Union of Somali Journalists. Tilgjengelig fra

<http://www.nusoj.org/parliament-passed-media-bill-threatens-media-freedom-in-somalia/>
[lastet ned 4. april 2018]

- RSF, dvs. Reporters Without Borders (2018). *2017 World Press Freedom Index*. Paris: RSF. Tilgjengelig fra <https://rsf.org/en/ranking> [lastet ned 4. april 2018]
- RSF (2015, 3. desember). Somali journalist killed in Mogadishu by bomb planted in her car. *RSF*. Tilgjengelig fra <http://en.rsf.org/somalia-somali-journalist-killed-in-03-12-2015,48615.html> [lastet ned 4. april 2018]
- Somalia Report (2012, 7. oktober). Al-Shabaab's Media Outlets. *Somalia Report*. Tilgjengelig fra http://piracyreport.com/index.php/post/3485/Al-Shabaabs_Media_Outlets [lastet ned 4. april 2018]
- Speri, A. (2014, 20. mars). Al-Shabaab Is confiscating Camera-Equipped "Spy"-Phones. *Vice News*. Tilgjengelig fra <https://news.vice.com/article/al-shabaab-is-confiscating-camera-equipped-spy-phones> [lastet ned 4. april 2018]
- U. S. Department of State (2017, 3. mars). *Country Reports on Human Rights Practices for 2016. Somalia*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.state.gov/documents/organization/265512.pdf> [lastet ned 4. april 2018]
- Wararka (2015, 29. oktober). Joint statement from SIMHA and NUSOJ Somalia. *Somaliweyn Media Center*. Tilgjengelig fra <http://www.qaranimo.com/news/2015/10/28/joint-statement-from-simha-and-nusoj-somalia/> [lastet ned 4. april 2018]

Muntlige kilder

- Lokal kilde (A) i Mogadishu. E-post 8. september 2015
- Lokal kilde (A) i Mogadishu. E-post 14. september 2015
- Lokal kilde (A) i Mogadishu. E-post 15. september 2015
- Representanter for internasjonal organisasjon (A). Møte i Nairobi 25. september 2017
- Lokal kilde (D). Møte i Mogadishu 26. september 2017
- Lokal kilde (G). Møte i Mogadishu 26. september 2017
- Lokal kilde (J). Møte i Mogadishu 27. september 2017